

कापूस हंगाम २०२६ – २७: साप्ताहिक अठरावा पीक सल्ला (कालावधी ८ ऑक्टोबर ते १४ ऑक्टोबर २०२६)

अ. मातीचे आरोग्य, अन्नद्रव्ये, कीड व रोग व्यवस्थापनाबाबत सर्वसाधारण शिफारसी

कापसाचे अधिक उत्पादन मिळविण्यासाठी मातीतील अन्नद्रव्यांचा संतुलित पुरवठा, योग्य पाणी व्यवस्थापन तसेच कीड व रोगांचे नियमित निरीक्षणावर आधारित प्रतिबंधात्मक व प्रभावी व्यवस्थापन करणे आवश्यक आहे. एकात्मिक पीक व्यवस्थापन पद्धतीचा अवलंब केल्यास पिकाची योग्य वाढ व जोम टिकून राहतो, निविष्टांचा खर्च कमी होतो आणि किडी व रोगांमुळे होणारे मोठे नुकसान टाळता येते.

मातीचे आरोग्य व अन्नद्रव्य व्यवस्थापन (INM)

- मुख्य अन्नद्रव्यांचे व्यवस्थापन: पीक फेरपालट, सेंद्रिय द्रव्यांचा वापर आणि आच्छादित पिकांचा अवलंब करून मातीचे आरोग्य सुधारावे. पेरणीपूर्वी माती परीक्षण करून त्याच्या आधारे रासायनिक खतांचा संतुलित व गरजेनुसार वापर करावा.
- सूक्ष्म अन्नद्रव्यांचा वापर: जस्त (Zinc), बोरॉन (Boron), मॅंगनीज (Manganese) आणि मॅग्नेशियम (Magnesium) यांसारख्या दुय्यम व सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची कमतरता पिकामध्ये आढळल्यास आवश्यकतेनुसार योग्य सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची लक्षित पर्णीय फवारणी करून कमतरता दूर करावी.

रोग व्यवस्थापन (IDM)

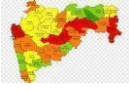
- प्रतिबंधात्मक उपाययोजना राबवाव्यात: मातीजन्य तसेच पर्णीय रोगकारकांचे व्यवस्थापन करण्यासाठी एकात्मिक पीक व्यवस्थापन पद्धतीचा अवलंब करावा. यामध्ये योग्य शेत स्वच्छता, तसेच पिकाची निरोगी वाढ व रोगांचा प्रादुर्भाव कमी करण्यासाठी बियाणे व जमिनीत जैविक कीडनाशके (बायोपेस्टीसाइड्स) आणि जैवखते (बायोफर्टिलायझर्स) यांचा प्रक्रिया म्हणून वापर करावा.
- पानांवरील रोगांचा प्रादुर्भाव नियंत्रित करावा: जास्त आर्द्रतेच्या कालावधीत शेताचे नियमित निरीक्षण करावे. रोगाचा जलद विकास व प्रसार होण्यासाठी अनुकूल वातावरणीय परिस्थिती निर्माण झाल्यासच शिफारशीत बुरशीनाशकांची योग्य प्रमाणात व गरजेनुसार फवारणी करावी.

एकात्मिक कीड व्यवस्थापन (IPM)

- शेताचे नियमित निरीक्षण करावे: रसशोषक किडी जसे फुलकिडे, मावा, तुडतुडे आणि कोळी तसेच बोंडअळ्यांचा प्रादुर्भाव तपासण्यासाठी दर आठवड्याला शेताचे नियमित सर्वेक्षण व निरीक्षण करावे.
- सापळे व जैविक कीडनाशकांचा वापर करावा: हंगामाच्या सुरुवातीपासून कामगंध सापळे लावून प्रौढ पतंगांची हालचाल व संख्या यांचे निरीक्षण करावे. त्याद्वारे अंडी घालण्याच्या कालावधीचा अंदाज घेऊन प्रादुर्भावाच्या सुरुवातीच्या अवस्थेत सेंद्रिय, नैसर्गिक किंवा वनस्पतीजन्य कीडनाशकांचा प्राथमिक उपाय म्हणून वापर करावा.

- नैसर्गिक शत्रूंचे संवर्धन करावे: ढालकिडे, लेसविंग्ज आणि बिग-आयड बग्स यांसारख्या उपयुक्त मित्रकिडींचे संरक्षण करावे. यासाठी सर्वसाधारणपणे अनेक किडींवर परिणाम करणाऱ्या कीटकनाशकांऐवजी निवडक व मित्रकिडींवर कमीतकमी परिणाम करणाऱ्या कीटकनाशकांना प्राधान्य द्यावे.
- रासायनिक कीटकनाशकांचा वापर मर्यादित ठेवावा: लेबलवर शिफारस केलेल्या रासायनिक कीटकनाशकांचा वापर अंतिम उपाय म्हणूनच करावा. किडींची संख्या निर्धारित आर्थिक नुकसान पातळी ओलांडल्यानंतरच शिफारशीनुसार रासायनिक कीटकनाशकांची फवारणी करावी.

ब) स्थानविशिष्ट कृषी सल्ला

महाराष्ट्र		मागील आठवड्यातील प्रत्यक्ष पाऊस							पुढील आठवड्यात अंदाजे पाऊस (मिमी)				
		ऑक्टोबर							ऑक्टोबर				
		29	30	01	02	03	04	05	07	08	09	10	11
	धुळे								0	0.1	0	0	0
	नंदुरबार								0	0.1	0	0	0
	जळगाव	0	0	0	0	0	0	0	0	0.1	0	0	0
	अहमदनगर	2.8	0	0	0	0	0	22.6	0.1	0.2	0.1	0	0
	औरंगाबाद	0	0	0	0	0	0	0	0	0.2	0.1	0	0
	जालना	0	0	0	0	0	0		0.1	0.1	0	0	0
	बीड								0	0.1	0.1	0	0
	नांदेड								0.2	0.1	0.1	0	0
	परभणी	0	0	0	0	0	0	0	0.1	0.1	0.1	0	0
	हिंगोली								0	0.1	0.1	0	0
	बुलढाणा	0	0	0	0	0	0	0	0.2	0.2	0	0	0
	अकोला	0	0	0	0	0	0	0	0.1	0.1	0	0	0
	वाशीम	0	0	0	0	8	0	0	0.2	0.1	0	0	0
	अमरावती	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
	यवतमाळ	0	0	0	0	0	0	0	0.2	0	0	0	0
	वर्धा	0	0	0	0	0	0	1	0.1	0	0	0	0.1
	नागपूर	0	0	0	0	0	0	0	0.2	0	0	0	0
	चंद्रपूर	0	0	0	0	0	0	8	0.2	0	0	0	0
पावसाचे प्रमाण आणि रंग कोड		0.1 to 2.4 मिमी		2.5 to 15.5 मिमी		15.6 to 64.4 मिमी		64.5 to 115.5 मिमी		115.6 to 204.4 मिमी			
पावसाची श्रेणी		खूप हलका पाऊस		तुरळक पाऊस		मध्यम स्वरूपाचा पाऊस		मुसळधार पाऊस		अति मुसळधार पाऊस			

पीक परिस्थिती:

- अकोला येथे पेरणी केलेले कापूस पीक ९९ ते १०४ दिवसांचे असून सध्या बोंड विकसित होण्याच्या अवस्थेत आहे. कीटकनाशके, बुरशीनाशके, सूक्ष्म अन्नद्रव्ये तसेच वाढ नियंत्रकाची (PGR) फवारणी करण्यात आली आहे. अहवालाच्या आठवड्यात दीर्घकाळ पावसाचा खंड पडल्याचे आढळून आले. गेल्या ६० दिवसांपासून ओलावा ताणामुळे पिकांची वाढ थांबलेली आहे. बहुतेक सर्व शेतांमध्ये तणमुक्त स्थिती आढळून आली आहे, कारण कोरड्या कालावधीत व कमी पावसाच्या परिस्थितीत कोळपणी व निंदणीची कामे पूर्ण करण्यात आलेली आहे. बहुतांश शेतांमध्ये पांढरी माशी व फुलकिडे यांसारख्या रसशोषक किडींचा प्रादुर्भाव मोठ्या प्रमाणात आढळून आला आहे. तसेच काही कापूस शेतांमध्ये नॉन-बीटी कापसावर ठिपकेदार बोंडअळीचा तसेच गुलाबी बोंडअळीचा प्रादुर्भाव आढळून आला आहे.
- राहुरी येथे पेरणीच्या वेळेनुसार सिंचनाखालील कापूस पीक ९२ ते १२७ दिवसांचे असून सध्या बोंडधारणा, बोंडविकास व बोंडे फुटण्याच्या अवस्थेत आहे. पिकाला पाणी देणे, कोळपणी, खुरपणी, फवारणी तसेच खतांचा वापर करण्यात आला आहे. शेतांमध्ये तणांचा प्रादुर्भाव दिसून आला आहे. फुलकिडे व मावा यांचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा (ETL) कमी होता; मात्र अनेक शेतांमध्ये तुडतुड्यांचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा पेक्षा जास्त आढळून आला. *Myloccerus* भुंगेच्यामुळे ०-१% कापूस झाडांचे नुकसान आढळून आले. गुलाबी बोंडअळीचा प्रादुर्भाव गुलाबाच्या फुलांमध्ये (डोमकळी) आढळून आला. तसेच अनेक शेतांमध्ये टीएसव्ही रोगाची नोंद झाली आहे.

- नांदेड येथे पेरणी केलेले कापूस पीक ८८ ते ११३ दिवसांचे असून सध्या पाते तयार होण्याच्या ते बोंडधारणा अवस्थेत आहे. अहवालाच्या कालावधीत आंतरमशागत, खुरपणी, खतांचा वापर तसेच कीड नियंत्रणासाठी फवारण्या करण्यात आल्या आहेत. शेतामध्ये गवतवर्गीय, रुंद पानांची तणे तसेच लव्हाळा वर्गातील तणांचा प्रादुर्भाव आढळून आला आहे. तुडतुडे व मावा यांचा प्रादुर्भाव दिसून आला, मात्र तो आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा (ETL) कमी आहे. पिकामध्ये सध्या कोणत्याही रोगाचा प्रादुर्भाव आढळून आलेला नाही.

पीकसल्ला:

- अकोला येथे शेतकऱ्यांना कापूस पिकामध्ये कोळपणी व निंदणीची यांसारखी आंतरमशागतीची कामे करण्याचा सल्ला देण्यात येत आहे. मर्यादित सिंचनाची सुविधा उपलब्ध असल्यास, फुलोरा व बोंड विकासाच्या अवस्थेत पिकाला एक संरक्षक पाणी द्यावे. दीर्घकाळ पावसाचा खंड पडल्यामुळे पिकावर ओलाव्याचा ताण जाणवत असल्यास, १३:००:४५ (पोर्टेशियम नायट्रेट) @ २ किलो प्रति एकर या प्रमाणात १५० ते २०० लिटर पाण्यात मिसळून दोन वेळा फवारणी करावी. दोन्ही फवारण्यांमध्ये १० दिवसांचे अंतर ठेवावे. मावा, तुडतुडे व फुलकिडे यांसारख्या रसशोषक किडींच्या नियंत्रणासाठी ५% निंबोळी अर्क + ५ मिली निंबोळी तेल प्रति लिटर पाणी किंवा ३०० अथवा १५०० पीपीएम निंबोळी तेलावर आधारित कीटकनाशक ५ मिली प्रति लिटर पाणी + १ ग्रॅम कपडे धुण्याची पावडर यांचे द्रावण करून फवारणी करावी. यामुळे गुलाबी बोंडअळीच्या मादी पतंगांना कापसाच्या पात्यांवर अंडी घालण्यापासूनही काही प्रमाणात प्रतिबंध होतो. गुलाबी बोंडअळीचा प्रादुर्भाव तपासण्यासाठी प्रत्येक एकरात २ कामगंध सापळे लावावेत. किडींच्या प्रादुर्भावाची पाहणी करण्यासाठी प्रत्येक एकरातील २० झाडे निवडून त्यांची नियमित तपासणी करावी. पॅराविल्टचा प्रादुर्भाव आढळल्यास, लक्षणे दिसून येताच त्वरित कॉपर ऑक्सीक्लोराईड ५०% आळवणी @ २५० ग्रॅम किंवा कार्बेन्डाझिम ५०% आळवणी @ १०० ग्रॅम यापैकी कोणतेही एक बुरशीनाशक युरिया २ किलो सोबत १०० लिटर पाण्यात मिसळून द्रावण तयार करावे. हे द्रावण झाडाच्या मुळाशी आळवणी पद्धतीने एक आठवड्याच्या अंतराने २-३ वेळा द्यावे. फ्युजेरियम मर किंवा मॅक्रोफोमिना मुळकुज झालेली झाडे दिसल्यास ती त्वरित उपटून शेताबाहेर नष्ट करावीत, जेणेकरून रोगाचा प्रसार होणार नाही. आजूबाजूच्या झाडांच्या मुळाशी कार्बेन्डाझिम ५०% डबल्यूपी @ १ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या द्रावणाची आळवणी करावी. त्यानंतर १५ दिवसांच्या अंतराने ट्रायकोडर्मा हार्झियानम किंवा ट्रायकोडर्मा व्हिरिडी @ ५ ग्रॅम प्रति लिटर पाणी या द्रावणाची दोन वेळा आळवणी करावी. कापसाची पाते गळत असल्यास पाते व फुले गळू नयेत यासाठी एनएए @ ४ मिली प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात फवारणी करावी.
- राहुरी येथे शेतकऱ्यांनी पीक ६० दिवसांचे झाल्यावर खताचा दुसरा हप्ता द्यावा. कापूस पीक तणमुक्त ठेवण्यासाठी हाताने खुरपणी करावी किंवा ट्रॅक्टर/बैलचलित अवजारांच्या साहाय्याने आंतरमशागत करावी. तंबाखूचा विषाणूजन्य रोग (TSV) आणि फुलकिड्यांचा प्रादुर्भाव कमी करण्यासाठी शेतातील तसेच बांधावरील काँग्रेस गवत (पार्थेनियम) उपटून नष्ट करावे. दीर्घकाळ पावसाचा खंड पडल्यामुळे पिकावर ओलाव्याचा ताण जाणवत असल्यास, १३:००:४५ (पोर्टेशियम नायट्रेट) @ २ किलो प्रति एकर या प्रमाणात १५० ते २०० लिटर पाण्यात मिसळून दोन वेळा फवारणी करावी. दोन्ही फवारण्यांमध्ये १० दिवसांचे अंतर ठेवावे. रसशोषक किडींचा प्रादुर्भाव वाढू नये यासाठी शेताची नियमित पाहणी करावी. पिवळे चिकट सापळे लावावेत तसेच घरच्या घरी तयार केलेला ५% निंबोळी अर्क (NSKE) किंवा अझाडिरॅक्टिन १०,००० पीपीएम @ १० मिली प्रति १० लिटर पाणी याची फवारणी करावी. ६० दिवसांपेक्षा जास्त वयाच्या कापूस पिकात रसशोषक किडींचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा (ETL) जास्त असल्यास फ्लोनिकामिड ५० डबल्यूजी @ २ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी किंवा बुप्रोफेझिन २५ एससी @ २० मिली प्रति १० लिटर पाणी यापैकी योग्य कीटकनाशकाची फवारणी करावी. गुलाबी बोंडअळीच्या निरीक्षणासाठी प्रति हेक्टर ५ कामगंध सापळे लावावेत. गुलाबी बोंडअळीची पुढील पिढी वाढू नये यासाठी डोमकळी (रोझेट फुले) नियमितपणे गोळा करून त्यातील बोंडअळीसह नष्ट करावीत. कापसाची पाते गळू होत असल्यास पाते व फुले नैसर्गिकरीत्या गळू नयेत यासाठी एनएए @ ४ मिली प्रति १० लिटर पाणी या प्रमाणात पर्णयि फवारणी करावी. पिकामध्ये पॅराविल्टची लक्षणे दिसल्यास लक्षणे दिसताच १०० लिटर पाण्यात कॉपर ऑक्सिक्लोराईड ५०% डबल्यूपी @ २५० ग्रॅम किंवा कार्बेन्डाझिम ५०% डबल्यूपी @ १०० ग्रॅम + युरिया २ किलो मिसळून

झाडाच्या मुळाशी आळवणी करावी. ही आळवणी आठवड्याच्या अंतराने २-३ वेळा करावी. तंबाखूचा विषाणूजन्य रोग (TSV) पसरू नये यासाठी पिकाची नियमित पाहणी करावी. फुलकिड्यांच्या निरीक्षणासाठी प्रति हेक्टर २० निळे चिकट सापळे आणि नियंत्रणासाठी प्रति हेक्टर १०० निळे चिकट सापळे लावावेत. टीएसव्ही बाधित झाडे त्वरित उपटून नष्ट करावीत. TSV (तंबाखू स्ट्रीक विषाणू) बाधित झाडे उपटून नष्ट करावीत, जेणेकरून रोगाचा प्रसार रोखता येईल. शेतामध्ये व शेताच्या सभोवतालच्या परिसरात विशेषतः काँग्रेस गवत (पार्थेनियम) काढून टाकावे आणि शेत स्वच्छतेच्या उपाययोजनांचे काटेकोरपणे पालन करावे. तसेच, फुलकिडींच्या व्यवस्थापनासाठी शिफारशीत उपाययोजना कराव्यात. फुलकिडींचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा (ETL) जास्त असल्यास, शिफारशीनुसार कीटकनाशकांचा वापर करून त्यांचे व्यवस्थापन करावे.

- नांदेड येथे शेतकऱ्यांनी शेतातील तणांचे नियंत्रण करण्यासाठी आंतरमशागत व खुरपणीची कामे करावीत. पिकाला पाण्याचा ताण असल्यास उपलब्धतेनुसार संरक्षित पाणी द्यावे. दीर्घकाळ पावसाचा खंड पडल्यामुळे पिकावर ओलाव्याचा ताण जाणवत असल्यास, १३:००:४५ (पोटॅशियम नायट्रेट) @ २ किलो प्रति एकर या प्रमाणात १५० ते २०० लिटर पाण्यात मिसळून दोन वेळा फवारणी करावी. दोन्ही फवारण्यांमध्ये १० दिवसांचे अंतर ठेवावे. पिकाच्या ३० दिवसांच्या अवस्थेत रसशोषक किडींच्या नियंत्रणासाठी ५% निंबोळी अर्काची फवारणी करावी. ६० दिवसांपेक्षा जास्त वयाच्या कापूस पिकात रसशोषक किडींचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळीपेक्षा (ETL) जास्त असल्यास फ्लोनिकामिड ५० डबल्यूजी @ २ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाणी किंवा बुप्रोफेझिन २५ एससी @ २० मिली प्रति १० लिटर पाणी यापैकी योग्य कीटकनाशकाची फवारणी करावी. ६० दिवसांपेक्षा जास्त वयाच्या कापूस पिकामध्ये रसशोषक किडींचा प्रादुर्भाव आर्थिक नुकसान पातळी (ETL) ओलांडल्यास, बुप्रोफेझिन २० एससी @ १००० मिली प्रति हेक्टर किंवा डायनोटेफ्युरॉन २० एसजी @ १५० ग्रॅम प्रति हेक्टर या कीटकनाशकांची पानांवर फवारणी करावी. फुलकिडींची संख्या वाढण्यास आणि TSV रोगाचा प्रादुर्भाव कमी करण्यासाठी शेत व शेताचे बांध तणमुक्त ठेवावेत. तसेच, शेतात व शेताच्या सभोवतालच्या परिसरात असलेले काँग्रेस गवत (पार्थेनियम) काढून टाकावे. कापूस पिकामध्ये पॅराविल्टची लक्षणे आढळल्यास, लक्षणे दिसू लागताच १०० लिटर पाण्यात कॉपर ऑक्सीक्लोराइड ५०% डब्ल्यूपी @ २५० ग्रॅम किंवा कार्बेन्डाझिम ५०% डब्ल्यूपी @ १०० ग्रॅम अधिक युरिया २ किलो मिसळून आळवणी करावी. ही आळवणी एका आठवड्याच्या अंतराने २-३ वेळा करावी. पानांवरील ठिपके आणि बोंड सड या रोगांच्या व्यवस्थापनासाठी कार्बेन्डाझिम १२% + मॅन्कोझेब ६३% डब्ल्यूपी @ ३० ग्रॅम, प्रोपिकोनेझोल २५% ईसी @ १० मिली, अँझॉक्सिस्ट्रोबिन १८.२% + डिफेनोकोनेझोल ११.४% एससी @ १० मिली, फ्लक्सापायरॉक्सॉड १६७ ग्रॅम/लिटर + पायराक्लोस्ट्रोबिन ३३३ ग्रॅम/लिटर एससी @ ६ मिली यापैकी कोणत्याही एका बुरशीनाशकाची १० लिटर पाण्यात मिसळून फवारणी करावी.

The detailed information regarding cotton production technology, e.g., selection of soil, varieties, fertilizer application, sowing methods, irrigation systems, management of weeds, insect pests and diseases, etc., can be availed from an Android-based **CICR Cotton App** developed by ICAR-CICR, Nagpur. The app can be downloaded free of cost from Google Play Store. Additionally, the crop growth stage-specific and weather-based weekly advisories are uploaded on the website of ICAR-CICR (<https://cicr.org.in/resource-weekly-advisory>) also to be consulted for the benefit of farmers.

Advisory issued by:

Dr. Vijay N. Waghmare

Director, ICAR-Central Institute for Cotton Research, Nagpur

Compilation by Dr. Isabella Agarwal

Editing Team:

Dr. G. T. Behere	Dr. A. S. Tayade	Dr. A. H. Prakash	Dr. S.K. Verma
Dr. S.K. Sain	Dr. Rishi Kumar	Dr. Babasaheb B. Fand	Dr.
Ramkrushna GI			
Dr. S.P Gawande	Dr. Shivaj Thube	Dr. R.R. Chapke	

Regional language translation:

Hindi	: Mr Ghanshyam Deogirakar & Mr Ashutosh Mishra
Punjabi	: Dr Amarpreet Singh
Tamil	: Dr. A. Manikandan & Dr. M Saravanan
Telugu	: Dr L. Rajesh Chaudhary
Marathi	: Dr Vrushali Deshmukh & Mrs Pooja Ghonge
Gujrati	: Dr H R. Desai & Dr Vivek Shah
Oriya	: Dr B. S. Nayak
Kannada	: Dr Neelkanth Hiremani

